

מזקנים אתבונן

חנות הבדים בירושלם של הגאון מארי סאלם חבשוש זצ"ל

דבר ידוע לרבים, כי אבותינו בתימן שילבו בחיי תורתם שהיתה באמת "קבע", מעט מלאכת "עראי" לצורך קיום נפשם ובני משפחתם, מאחר ובתימן לא היו מסגרות של "כוללים" כחיים שנותנים מלגות קיום לצורך לימוד תורה. דא עקא, שמחמת כן יש כאלה אשר רוצים מאורח חיים זה של אבותינו, לנסות ולומר כי גם היום יש לשלב "נורה ועבודה" מתוך בחירה ח"ו, {ולא מתוך הכרח} וכאלו טחו עיניהם מיראות כי במצב של היום אין אפשרות לעשות את המלאכה "עראי" כאשר דורשים מכל אדם ממוצע נוכחות עבודה של 8-12 שעות ביום, דבר שלא מותיר לו זמן לעצמו וכ"ש לתורתו, ומי מדבר על תורתו "קבע"...

לצורך בירור הדברים והארתם באור הנכון, הבאנו לפניכם עדות, על חיי המופלאים של הגאון הגדול מארי סאלם חבשוש זצ"ל, מגדולי רבני עדת תימן בירושלם, שלצורך אחזקת משפחתו הגדולה עסק במכירת בדים.

הדברים נכתבו מפי אחד מבני המקום שגרו בשכונתו והיו מבאי תורתו. דומנו, כי למקרא דברים אלה נוכל להווכח באמת מה היא "מלאכה עראי" ומה היא "תורתו קבע".

הנתיב של מארי סאלם חבשוש, נפתחה אך ורק בין השעות 8.00-12.00, כל מי שהיה מגיע לחנות, היה נתקל במארי סאלם שיושב בפיתו, וכל כולו שקוע בלימוד תורתו, אינו מבחין מי נכנס ומי יוצא. החנות היתה זכותו תעמוד לנו ולכל ישראל אכי"ר.

חידושים ופרפראות לחודש אלול

טעם לפתיחת הסליחות בימים הנוראים בפס' ואני ברוב חסדך

הגאון רבינו יצחק ונה זצ"ל, מבאר לנו בספרו, מדוע מנהיגו לפתוח את הסליחות בימים הנוראים, בפסוק ואני ברוב חסדך אבוא ביתך וגו', משום שפסוקים אלו מרמזים לאבות הקדושים, ולכן מזכירים את זכותם שטרם נבקש סליחתנו מאבינו שבשמים, שבזכותם ישמע שועתינו וקולינו. ואלו דבריו:

"ואני ברוב חסדך, נהגו לפתוח בזה המזמור קודם הסליחות, לפי שבו כלולים האבות כולם. כיצד? "חסדך" זה חסד לאברהם (מיכה ז' י"ב), "אבוא ביתך" - כנגד מה שאמר ביעקב "ושוב אהלים" (בראשית כ"ה כ"ז), שהיה משמש באהלי תורה שהם בתי נסיות ובתי מדרשות של אל ברוך הוא, שנאמר אשרי יושבי ביתך (תהי"פ ד' ה')."

"ביראתך" - כנגד מה שאמר "ופחד יצחק היה לי" (ברא' ל"א מ"ב), ונתאחר יצחק בפסוק. {ועיין מקורו מדברי הוזה"ק בהקדמה ח"א דף י"א ע"ב}.

{ועתה מבאר רבינו, מדוע באמת גם לפי סדר זה קודם יצחק ליעקב כפי סדר קדימתם בתולדותם} ומשמע המילה "אבוא ביתך" שהוא כנגד יעקב, "ביראתך" כלומר ביצחק שכבר קדם ליעקב, כיון שאמר ביראתך, משמע רוצה לומר עם יראתך שהוא כנגד יצחק, ואין קושיא בזו. {ר"ל שהאומר מבאר שהוא מגיע לבית

מקומות החלוקה:

יצא לאור ספר "אשמורות המדויק"
במהדורה שנייה (כריכה קשה)
ע"פ הדרכתו המלאה של מרן פוסק עדת תימן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
ניתן להשיג ב"עולם הדפוס" רחוב ברינבוים 19 ב"ב 057-3-111-606

ה' אבוא ביתך", כאשר יש בליבו כבר את יראת ה' הנרמזת בתיבת "ביראתך" מקודם, ולכן לפי זה קודם יצחק הנרמז ביראה ליעקב הנרמז בבית, אלא) ואף על פי כן אחרו (הרמז בפסוקים, ליצחק) מפני שהוא דין. {ואין רצונינו לעורר דין מתחילה אלא לעורר הרחמים עלינו}.

{מפירושו לתכלאל "פעמון זהב", הנדפס בחלקו בס' פיוטי הסליחות לר"ה ויו"כ}

בחודש אלול ינהג בענוה
על הפס' "מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי" {תהילים ס"ט ט'}, כותב הגאון מהר"ח סנואי זצ"ל ה"ל:
"אפשר לרמוז כי "מוזר הייתי", ראשי תיבות מ"ה, "לאחי ונכרי לבני אמי", ראשי תיבות למפרע אלול, וסופי תיבות ארבע יוד"ן, כנגד ארבעים יום שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים. רצונו לומר, שבימים אלו יעשה עצמו מ"ה, לשון מיעוט, על דרך "נחמנו מה" {שמות ט"ז ז'}, וינהג בדרכי התשובה להיות נבזה ונמאס.
וראשי תיבות וסופי תיבות "מוזר הייתי" רמיה, שיעשה רמיה עם יצר הרע שלא יוכל לפתות ולהסיתו. {וכמ"ש חז"ל ע"ז בתחבולות תעשה לך מלחמה} "עכ"ל.

{תורת חכם עמ' קל"ד}

ש"ר ש"ל המנהג

גליון 9 - אלול תשרי ה'תשע"ב ב'שכ"ג

רשת כוללי יום השני "יוסף הצדיק" ולע"נ יוסף מתי בן אהרון זצ"ל
בנשיאות מרן פוסק עדת תימן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א ובראשות הרה"ג רבי יוסף צברי שליט"א

מדברי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

מקור הביטוי ימים נוראים ומשמעותם

ימי הרחמים והסליחות אשר אנו נמצאים בתוכן, נקראים גם בפי ההמון בשם **ימים נוראים**, נתעוררתי לחפש ולחקור מהיכן מקור הסגנון ימים נוראים, יען כי לא מצאנוהו במקראות ולא בספרי חז"ל. ואכן ראיתי בספר בנין שלם שפה ברורה {זכרון יעקב ה'תשס"ח} דף ק"ג שמנה תיבות הללו, שהמכוון בהם לראש השנה עשרת ימי תשובה ויום כיפור, יחד עם עוד עשרות מילים שחידשו הקדמונים, כגון דגש, איכות כמות, יין שרף, ודומיהן יע"ש"ב. ולא ציין מקורו:

ומסתברא לענ"ד שהמילים **ימים נוראים** נוסדו על פי דרשת חז"ל, בפסוק "וה' נתן לפני חילו וגו' כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו" {יואל ב' י"א}. **וה' נתן קולו**, זה ראש השנה שבו תקיעת שופר. **חילו**, אלו ישראל שהם מזדעזעים וחורדים מקול השופר וחוזרים בתשובה, כדי לזכות בדין ביום הכיפורים. **כי רב מאוד מחנהו**, אלו המלאכים שמלמדים {על ישראל} זכות וחובה. **כי עצום עושה דברו**, שהוא מעצים כוחם של צדיקים שעשו רצונו [פירוש הקב"ה מחזק כוחם, כי התורה שעוסקים בה נקראת תושיה, לפי שמתשת כוחו של-אדם כדאיאת בסנהדרין דף כ"ו ע"ב]. **כי גדול יום ה' ונורא מאוד**, זה יום הכיפורים שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמים, ע"כ:

ואף שפשט הפסוק קאי על הארבה אשר שלחו ה' אז בזמן יואל הנביא

{מתוך כת"י של מרן שליט"א, שעדין לא יצא לאור}

דבר המערכת

מה נכבד היום בהופעת גליונינו "שורש המנהג" גליון מס' 9, מכל רחבי ארצנו הקדושה מגיעות התגובות החמות של בני עדתינו, על שמחתם בקוראם על שרשי מנהגי האבות, צעירים ומבוגרים ישמחו בו, בחורי הישיבות הקדושות, ואף רבנים חשובים נתנו בגליונינו את עיונם, לשמחתינו הרבה. בביקוריו של ראש הכולל ברחבי ארה"ק, נפגש הרב עם בני ק"ק צפת, וראה שגם שם הגיע שם פעולות הכולל, {ראה ידיעה נפרדת}

שמחה נוספת היא לנו להודיע כי בסיעתא דשמיא נפתח סניף נוסף לכולל יום השני "יוסף הצדיק" לבירור מנהגי תימן בעיר בית שמש, אשר בו לומדים אברכים חשובים בני עדתינו. סניף נוסף זה הוא הנדבך השלישי במסודות התורה של הכוללים, והוא נוסף לכוללים הפועלים באלעד ובנתיבות.

המאמר האחרון על צורת עטיפת הטלית, גרר כאמור תגובות רבות, כצפוי. רבים רבים לא האמינו עד כמה מנהג חשוב זה נשתכח, וכאשר ביררו את הדבר אצל זקני משפחתם נוכחו לדעת כי אכן כך היה העיטוף עד הדור האחרון. אפילו זקנים מבני עדות אחרו, כזקני עדת תוננים ומרוקו, העידו כי זה היה העיטוף שבו התעטפו אף הם בחו"ל.

תקוותינו כי אכן עמלינו ישא פרי, ועדתינו הקדושה והמפוארת, תהיה מאוחדת תחת המטרה האמיתית להיות דוגמה לכל שבטי ישראל, להליכה בדרכי אבות, ליראת השמים והתמימות הטהורה שהיתה נחלת אבותינו, והדור הצעיר יוכל למצוא באבותיו את כל אשר בן תורה חפץ בו, תורה ועיונה, מוסר ודרך ארץ, והשושלת המפוארת לא רק שלא תתנתק, אלא תלך תתחזק ותאיר בכל הארץ והעולם אכי"ר.

052-7653894 :ויאוביו: shay

תחילת הגלילה, כיסוי הס"ת במטפחת לכאורה אינו עונה על הגדר של "תחילת הגלילה". שהרי בקהילותינו גלילת הספר, הינה גלילתו על מקום התפר, כיסוי במטפחותיו, והעמדתו וסגירתו. כיסוי לבד במטפחת, לא מהווה שום תהליך של "תחילת" הגלילה" שאותו ממשיכים אח"כ, ואדרבה, לאחר שמתחיל המפטיר בהפטרה, סותרים את פעולת הכיסוי, ואז גוללים את הספר כראוי למקום התפר וכו'. ונמצינו עומדים ושואלים, א"כ עד מה נסמך מנהג העולם?

אכן, כבר ישב הגר"ע בסיס שליט"א {באדני פז הנ"ל} מנהג זה, וכתב שהוא עפ"י חידושו של הפרישה {קמ"ז סק"ו} בדין זה, שנקט טעם חדש שאינו מופיע בדברי הראשונים, והוא, שהטעם שצריך הפרש בין הס"ת להפטרה, הוא "משום שלא יסברו העם שההפטרה כתובה בספר תורה". לפי טעם זה, אם אכן רק "מכסים" את הס"ת, באמת לא יסברו העם שההפטרה כתובה שם.

אמנם, טעם זה של הפרישה, מחודש הוא, ולא מצאנו לא חבר בראשונים, וכ"ש שאין זה כדעת השו"ע שסבר כרש"י דהטעם הוא משום טרדת הגולל. לא זו אף זו, שבספר שמן המאור {על השו"ע, לגר"מ שלזינגר, פראג תקע"ו}, הקשה ע"ד הפרישה הנ"ל קושיות עצומות בזה"ל: "אני תמה עליו היאך עלה על דעתו להמציא טעם חדש מלבו, הא אגן קי"ל כר' יהודה במגילה דף ל"ב דלא חיישינן שיאמרו ברכות כתובות בתורה, ועיין מ"א קמ"ה סק"ב דדוקא בתרגום יש לחוש כן שהוא פי' התורה, משא"כ בברכות, ומכל שכן בהפטרה דאין לחוש, וגם בגמ' סוטה איתא וכו' עד שיגלול ס"ת, משמע שמביאים ספר נביאים לפניו והיאך יאמרו שהפטרה כתובה בתורה" עכ"ל.

מכל זה נראה לענ"ד, שאין ראוי לסמוך על דברי הפרישה לבד, לעבור על דין מפורש בגמרא ברמב"ם ובשו"ע, ולכן ברוב הקהילות, שאינם אומרים מה רב טובך וגומרים הגלילה קודם ההפטרה, עליהם להקפיד לעשות לכל הפחות את תחילת הגלילה כראוי, ולא להסתפק רק בכיסוי הספר, אלא שלפני תחילת המפטיר את ברכת ההפטרה יכוונו את הספר ויריעותיו שיעמדו כנגד התפר, ואז יכסוהו, ולאחר שיתחיל את ההפטרה הרי שהספר כבר עומד ומוכן על מקומו, ונמצא שבאמת נעשית תחילת הגלילה כדין, ואז ניתן לסמוך על הפוסקים המתירים שכל שנעשית תחילת הגלילה ניתן להמשיכה בזמן ההפטרה.

היוצא מכל האמור לעיל:

קהילות שנהגו לומר "מה רב טובך" וגומרות לגלול את הס"ת קודם תחילת ההפטרה, כדן עושים, ולא ישנו ממנהגם.
בשאר הקהילות שנהגים רק לכסות הספר בין המפטיר להפטרה, ראוי ללמדם שיקפידו לכה"פ לכונן את יריעות הספר על התפר {כדי לצאת את ההלכה שצריך לפחות תחילת גלילה אז}, ורק אח"כ יכסוהו ויתחיל המפטיר בברכות ההפטרה.

במנחת שבת, יש לומר את פסוקי ה"מה רב טובך" תוך כדי גלילת הספר, כיון שהם פסוקי גלילת והלבשת הספר, ולא לאומרים אחר העמדתו.
בזמן ההפטרה על הקהל להקשיב לברכות המפטיר ולקריאתו, וח"ו לעשות הפסקה ולצאת בזמן ההפטרה מבית הכנסת, שעון פלילי הוא וראוי לבטלו.

ביני עמודי

הערות והארות שנתחדשו לאברכים בי מדרשא

הרב הראל אשואל יצ"ו
כולל "יוסף הצדיק" אלעד

שלפני הסעודה כ"א מברך לעצמו משא"כ בתוך הסעודה אחד מברך לכולם ולהביא כמנהיגנו.

ומבאר רש"י את החילוק ד"ה **אחד מברך לכולם** - דכיון דהסיבו הוקבעו. כלומר ברגע שהוקבעו לסעודה חשיבי כיחידה אחת ואחד מברך לכולם משא"כ קודם הסעודה, וה"ה למנהגינו כאשר נוטלים ידיים ומתישבים לסעוד הוקבעו לסעודה ולכן אחד מברך לכולם. ודו"ק.

הרב נתנאל פאיז יצ"ו
כולל "יוסף הצדיק" אלעד

בענין הגעלה

בשו"ע המקוצר סימן נ"ט סעיף ט"ז הביא מורינו הגר"י רצאבי שליט"א את המנהג הקדום שאחר הקידוש לפני נטילת ידיים לסעודה מקדימים אכילת מיני פירות וקליות ושתיית יין, ורק אח"כ נוטלים הידים לסעודה, ובעיני יצחק אות מ"ו כתב וז"ל: "ובערב ובבקר אין מברכים אחריהם דהקידוש הוי התחלת הסעודה, אך בסעודה שלישית שאין מקדשים צריך לברך אחריהם". עכת"ד.

ולא זכיתי להבין מדוע צריך להטעם דהקידוש הוי התחלת הסעודה הרי הטעם היותר פשוט הוא, כמו שכתב מרן בסימן קע"ד שיין שלפני הסעודה אם הוא סמוך לסעודה אין צריך לברך עליו ברכה אחרונה לפי שברכת המזון פוטרנו, ובמ"ב שם ביאר טעם הדבר משום דכל דבר שבא לגרר

בענין מנהג הפסיעות

כתבו הפוסקים שלאחר שפסע ג' פסיעות יעמוד במקומו עד קדושה ש חזרת הש"ץ. הנה מקור דין זה מהגמ' יומא נג: "כיון שפסע ג' פסיעות התם אבעיא ליה למיקם".

ולכאורה נראה מפשט הגמ' שבאה לאפוקי שלא יפסע מיד חזרה ג' פסיעות [דהוה ליה ככלב ששב על קיאו] וא"כ אין איסור לשבת או אפילו להלך [כל עוד אינו פוסע לפני המתפלל וכו'].

ואם כנים דברינו, מנהגינו מיושב טפי, שלאחר שפסע ג' פסיעות נשאר לעמוד במקומו בצורה שנוחה לו ביותר [ואין דין מיוחד של הצמדת הרגלים זו לזו]. וכל מה שאין מסתובבים בביהכנ"ס לאחר סיום התפילה הוא מצד כבוד התפילה [אבל אין דין מיוחד בפסיעות שאסור לנוע וחייב לעמוד על עומדו]. ודו"ק.

בענין הגעלה

והנה מנהג תימן בסעודות גדולות שלפני הסעודה מביאים פירות ומיני מגדים וכל אחד מברך עליהם בפני עצמו.

ולעומת זאת בברכת נטילת הידיים ובבציעה על הלחם אחד מברך לכולם. וכבר תמה על זה הרה"ג איתמר כהן בספרו מתנות כהונה (עמו' 225) ולכאורה ניתן להסביר מנהגינו ע"פ הגמ' בברכות מג' "כיצד סדר הסבה.....הביאו להם יין כל אחד מברך לעצמו עלו והסיבו.....בא להם יין.....אחד מברך לכולם". והנה מבואר בביריתא

תאוות המאכל חשוב כבתוך הסעודה, וא"כ הכא נמי הטעם דאין מברכים על הפירות ומיני קליות שאחרי הקידוש, מפני שבאים לגרר תאוות המאכל וחשיבי כבתוך הסעודה ולכן אין מברכין אחריהם.

ביותר קשה לטעם זה, דאיתא קרא "וקראת לשבת עונג" ודרשו רבונתנו ז"ל שבמקום שאתה קורא לשבת דהיינו הקידוש, שם תהא עונג דהיינו הסעודה, ואפילו אם בשעה שקידש היה דעתו לאכול בבית אחר אינו יוצא בזה יד"ח קידוש. והרי בכל תחילת סעודה מבלי קידוש כגון ביום חול, אם בירך המוציא על דעת לאכול במקום אחר יצא ידי חובה, א"כ חזינן דאין בעיה באמצע סעודה לעקור למקום אחר אם היתה לו כונה לזה מעיקרא, וא"כ הכא לפי הטעם שהקידוש הוי אתחלתא דסעודה מדוע א"כ אם היתה לו כונה לאכול במקום אחר את הסעודה אינו יוצא בזה יד"ח קידוש. וצע"ק.

ואולי הענין הוא בזה שעכ"פ בעינן שיאכל דבר שהוא במקום הקידוש ולא חייב לאכול את כל סעודתו במקום הקידוש, ואת זה גופא דרשינן מ"וקראת לשבת עונג" שבמקום שאתה קורא שם תהא עונג דהיינו הסעודה.

אלא שמהגמרא בפסחים דף קא. משמע שבעינן שכל הסעודה תהא במקום הקידוש, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, כמו שלגבי סעודה בלא קידוש אין שום בעיה לעזוב את הסעודה באמצע ולעבור למקום אחר אם היתה כוונתו לזה מעיקרא, א"כ אף הכא לפי הטעם שהקידוש הוא אתחלתא דסעודה צריך שלא תהא בעיה לעבור למקום אחר לאכול לאחר הקידוש אם כוונתו היתה לזה מעיקרא, שהרי מבואר שאף אם קידש הוי התחלת סעודה, מ"מ אף אם היתה כוונתו לעבור לאכול לאחר הקידוש במקום אחר אינו יוצא בזה יד"ח הקידוש והטעם לזה צריך ביאור.

כתובת המערכת: רחוב ברטנורא 18/7 אלעד.

מכתבים ותגובות

ובכלל, לא חיפשתי להתווכח מה יותר "נכנס" בגמרא, אלא כוונתי במאמר היתה שלאחר שרואים את כל דברי הראשונים והפוסקים בכל הסוגיות האמורות, מקבלים תמונה כוללת שפשוט כמעט כולם היו רגילים להתעטף באופן שהאורך מעוטף סביב הגוף, הוי אומר הוכחה יותר "הסטורית", ולא מצאנו עד לדורות האחרונים מי שהעיד בהיפך, ובחלק של בעל העיטור שם נגעתי באמת בנקודה ההלכתית, מה צודק יותר לפי גדרי הלכות עטיפת ציצית.

לגבי דברי רבינו יהונתן בשיטמ"ק, אכן הוא באמת מגדיר שאורך בגלל שהוא יותר גדול קשה לשער, אבל נראה דקיצר בדבריו, שכן גם הוא כותב "דמידת רחבו מתוך שהוא מועט יכול לשער אותו בעוד הטלית על בעליו", משמע שהדבר אפשרי במציאות, יותר מאשר אורך, וכיצד הדבר יתפרש, אם במציאות נאמר {תאורתית} שהאורך והרוחב כולם פרוסים על קומת האדם בצורה מלאה, מה לי אורך מה לי רוחב, אם האדם יודע לספור סנטימטרים בעינים, שימשיך עוד קצת, אלא ודאי שזה לא רק שינוי "טכני", אלא מונח כאן קושי גדול יותר, והוא בחלק של "בעוד הטלית על בעליו", ולכן

ממשיך רבינו יהונתן שכאשר הטלית שלו גם את האורך הוא יוכל לשער, אפילו שהוא יותר ארוך מהרוחב.

דבריו בביאור הסמ"ע נכוחים וברורים, וכל ג' המהלכים שכתבת כלולים ברעיון אחד, שאכן הרוחב קל לשער כיון שהוא מתוח על גוף האדם, וכן הסמ"ע שם הזכיר לשון "קומת" האדם, וכוונתו לנקודה זו.

ב. מה שכתבתם לגבי דברי הראשונים בשבת המוכיחים את מנהגינו בצורת העיטוף לחתן, אכן, בלומדינו בכלל סוגיא זו ראינו בהרחבה את כל דברי הראשונים בענין, ואת ההוכחות הנפלאות למנהגינו, דבר שצינתי בקצרה גם בשיעור שמסרתי בנתיבות על הסוגיא. במסגרת הקצרה והמצומצמת של "עלון" אין באפשרותי להרחיב כרצוני, ודין גרמא שלא הבאתי מענין זה, מכיון שרצייתי לנצל את המסגרת שהוקצתה לי לברר את מנהג העיטוף עצמו. {וגם על זה לבד כתבתי רק רבע ממה שחפצתי}.

ברכת יגדיל תורה ויאדיר יוסף צברי